

dr hab. Monika Zytke
Olsztyńska 5 B / 30
80-395 Gdańsk

Rady Dziedziny Sztuki
Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego
w Bydgoszczy

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Na rozprawę doktorską mgr Tomasza Kotwicy zatytułowaną „Pieśni ojczyste o tematyce historycznej wybranych polskich kompozytorów od XIII do XXI wieku” składają się dwa elementy:

- dzieło artystyczne w postaci koncertu, wykonanego 11 XI 2018 w klasztorze pocysterskim oo. Paulinów w Wągrowcu i zarejestrowanego na płycie CD i DVD
- opis dzieła artystycznego w formie rozprawy pisemnej, której promotorem jest dr hab. Benedykt Ody, prof. uczelni.

W koncercie udział wzięli:

- Chóry:
  - Chór The Hoor
  - Wągrowiecki Chór Kameralny z Miejskiego Domu Kultury w Wągrowcu
  - Chór Akademicki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
- Orkiestra Symfoniczków Bydgoskich
- Soliści
  - Karolina Makuła
  - Łukasz Seremet
  - David Roy

Dyrygentem był doktorant mgr Tomasz Kotwica.

Zespół pod jego batutą wykonał 22 utwory (łącznie ponad 60 minut muzyki):

- 10 *a cappella*, w tym:
  - 1 na chór męski
  - 7 na 4-głosowy chór mieszany
  - 2 na 3-głosowy chór mieszany
- 12 wokalno-instrumentalnych, w tym:
  - 1 na chór z harfą
  - 4 na orkiestrę z solistą lub duetem
  - 2 na orkiestrę z solistą lub duetem i chórem
  - 5 na orkiestrę i chór

Tak zmienny skład wymagał bardzo różnych technik dyrygenckich i technik pracy na próbach, było to więc wielkie wyzwanie dla doktoranta. Sama wielość wykonawców stanowi ogromne zadanie organizacyjne, z którym doktorant bardzo dobrze sobie poradził, przedstawiając dzieło dobrze przygotowane i spójne. Mankamenty, bez których się nie obyło, związane są raczej z amatorskim charakterem części zespołów, dla których tak wielki program był niełatwy do udźwignięcia.

Zestawienie kompozycji:

LP	TYTUŁ	KOMPOZYTOR	AUTOR TEKSTU	ARANŻACJA	SKŁAD WYKONAWCZY
1	Bogurodzica	Pieśń średniowieczna			Chór męski <i>a cappella</i> [CTH, WCK, CAUKW]
2	Gaude Mater Polonia	Wincenty z Kielczy		Teofil Klonowski	4-głosowy chór mieszany <i>a cappella</i> [CTH, WCK, CAUKW]
3	Zdrowaś Królewno Wyborna	Andrzej Koszewski	Pieśń Maryjna na chór mieszany do anonimowego tekstu z XV z rękopisu <i>Pieśni łysogórskich</i>		4-głosowy chór mieszany <i>a cappella</i> [CTH, WCK]
4	Moja piosnka	Józef Świder	Cyprian Kamil Norwid		4-głosowy chór mieszany <i>a cappella</i> [CTH, WCK]
5	Pieśń XXV [Księgi wtóre] Czego chcesz od nas Panie	Józef Świder	Jan Kochanowski		4-głosowy chór mieszany / Harfa [CTH, WCK]
6	Pieśń XXV [Księgi wtóre] Bądź na wieki pochwalon	Andrzej Kaliski	Jan Kochanowski		4-głosowy chór mieszany <i>a cappella</i> [CTH, WCK]
7	Rota	Feliks Nowowiejski	Maria Konopnicka		4-głosowy chór mieszany <i>a cappella</i> [CTH, WCK, CAUKW]
8	Białe róże	Mieczysław Kozar-Słobódzki	Kazimierz Wroczyński, Jan Emil Lankau	?	4-głosowy chór mieszany <i>a cappella</i> [CTH, WCK, CAUKW]
9	Gdy szedłem raz od Warty	Melodia harcerska		Piotr Komorowski	3-głosowy chór mieszany <i>a cappella</i> [CTH, WCK, CAUKW]
10	Marsylianka wielkopolska	Feliks Nowowiejski	Stanisław Myrius-Rybka	Piotr Komorowski	3-głosowy chór mieszany <i>a cappella</i> [CTH, WCK, CAUKW]
11	Tam na błoniu błyszczą kwiecie (Ułan i dziewczyna)	Wenzel Robert Gallenberg [?]	Franciszek Kowalski	ZE ZBIORU 'PIEŚNI POLSKIE' opr. Karol Szymanowski, Miłosz Bembinow, opr. i ar. Miłosz Bembinow	orkiestra, baryton solo, mezzosopran solo
12	Jak to na wojence ładnie	Władysław Tarnowski	Władysław Tarnowski	jw	Orkiestra / tenor solo

13	Leci liście z drzewa	?	Wincenty Pol	jw	Orkiestra / mezzosopran solo / 2-głosowy chór żeński [CTH, WCK, CAUKW]
14	Hej, strzelcy wraz	Władysław Ludwik Anczyc	Władysław Ludwik Anczyc	jw	Orkiestra / chór męski [CTH, WCK, CAUKW]
15	Ułani, ułani, malowane dzieci	Bogusław Maria Aleksander Szul-Skjöldkrona		jw	Orkiestra / 2-głosowy chór żeński [CTH, WCK, CAUKW]
16	O mój rozmarynie	Zygmunt Pomarański	Adam Zagórski / Wacław Denhoff-Czarnecki / ?	jw	4-głosowy chór mieszany <i>a cappella</i> [CTH, WCK, CAUKW]
17	I zabujały siwe łabędzie	Pieśń ludowa z Litwy		jw	Orkiestra / mezzosopran solo / tenor solo
18	Gdzież to jedziesz, Jasiu?	Pieśń ludowa		jw	Orkiestra / mezzosopran solo / tenor solo
19	Marsz Pierwszej Brygady	<i>Kielecki marsz nr 10</i>	Andrzej Hałaciński / Tadeusz Biernacki	jw	Orkiestra / mezzosopran solo / baryton solo / 4-głosowy chór mieszany [CTH, WCK, CAUKW]
20	Pieśń Konfederatów Barskich	Andrzej Kurylewicz	Juliusz Słowacki	Marek Czekala	Orkiestra / 4-głosowy chór mieszany [CTH, WCK, CAUKW]
21	Bóg się rodzi		Franciszek Karpiński	Maciej Małecki	Orkiestra smyczkowa / 4-głosowy chór mieszany [CTH, WCK, CAUKW]
22	Polski Hymn Narodowy	Melodia ludowa	Józef Wybicki	?	Orkiestra / 4-głosowy chór mieszany [CTH, WCK, CAUKW]

Dokonałam tego zestawienia, gdyż bardzo zabrakło go w dysertacji. Jedyнным miejscem, gdzie można zobaczyć zestawienie utworów, jest okładka płyty, ale jest tam tylko śladowa informacja o autorach, a żadnej o składzie wykonawczym poszczególnych kompozycji. Nie ma jednolitego spisu utworów ani w spisie treści (powinny być to podrozdziały do podrozdziałów 3.1 i 3.2 – trzeba błędzić po pracy, by znaleźć konkretną kompozycję), nie ma takowego spisu również w książce z partyturami.

Brakuje owego zestawienia również ze względu na uporządkowanie kwestii autorstwa zarówno samych kompozycji, jak i opracowań, a nawet samych tytułów, w których jest trochę niejasności. I tak:

- *Pieśń XXV* Jana Kochanowskiego – brak jest oznaczenia ‘Księgi wtóre’, które wskazuje na dokładny tekst. Ponadto w analizie tytułem pieśni Józefa Świdra jest numer, a w nutach tytułem jest incipit (*Czego chcesz od nas Panie*). Odwrotna sytuacja ma miejsce w pieśni Andrzeja Kaliskiego do II części tego samego tekstu – w analizie tytułem jest incipit (*Bądź na wieki pochwalon*), a w nutach – numer pieśni.
- *Białe róże* - w tekście podano dwóch autorów tekstu, w nutach – jednego. Na płycie zaś podano nazwisko St. Głowacki – czy jest to autor opracowania? Nie został on wymieniony nigdzie w treści pracy.
- Niejasny jest zapis odnośnie ‘Pieśni polskich’ – „opracowanie Karol Szymanowski, opracowanie i aranżacja Miłosz Bembinow”. Z zapisu tego nie wynika, kto tak naprawdę jest autorem opracowania harmonicznego, kto aranżacji wokalnych, a kto partii orkiestrowych. Jest to wprawdzie wspomniane później w rozprawie, ale powinno wynikać z samego sformułowania w partyturze i w nagłówkach.
- Niejasna jest kwestia autorstwa pieśni *Leci liście z drzewa*. Fryderyk Chopin skomponował wprawdzie muzykę do tego tekstu, ale to zupełnie inna kompozycja niż wykorzystana w niniejszym opracowaniu.
- Nie jest podany autor aranżacji Mazurka Dąbrowskiego.

Za to sam wybór kompozycji jest absolutnie trafiony, scenariusz koncertu prowadzi nas przez historię muzyki polskiej – i samej Polski – ukazując jej dzieje oczami artystów. Jest to w najlepszym tego znaczeniu głęboka lekcja polskości. Wielość składów wykonawczych, form i gatunków sprawia, że koncert jest barwny i stanowi wspaniałe uczczenie Święta Niepodległości, zarówno dla słuchaczy obecnych tam na żywo, jak i dla odbiorców płyt CD czy DVD. Wzmocnienie repertuaru akcentem regionalnym jest dodatkowym atutem.

OCENA MERYTORYCZNA CZĘŚCI TEORETYCZNEJ ROZPRAWY

Część teoretyczna, mieszcząca się w dwóch pierwszych rozdziałach niniejszej rozprawy, stanowi pewnego rodzaju kompendium wiedzy na temat gatunku pieśni w kontekście tematyki patriotycznej. Jest to trochę „szkolne” opracowanie (zwłaszcza rozdział I), jak to zakłada charakter kompendium, ale rzetelne i ujmujące wszystkie podstawowe aspekty tematu. Może stanowić swoisty podręcznik dla dyrygentów chóralnych. Do części teoretycznej można zaliczyć też biogramy twórców znajdujące się w rozdziale III.

Zastrzeżenia:

- Umieszczenie czasowe dworu Wazów w XVI wieku – panowali tylko przez 13 lat tego wieku, a przez prawie $\frac{3}{4}$ wieku XVII (1587-1668).
- Brak daty odejścia Andrzeja Koszewskiego (zmarł w 2015, czyli przed czasem pisania niniejszej rozprawy).
- Biogramy kompozytorów, aranżerów i autorów tekstów są bardzo obszerne i często podają informacje bez związku z tematem (np. nazwisko panięńskie matki Marii Konopnickiej, liczba jej rodzeństwa czy nazwisko właściciela domu, w którym mieszkała). W ogóle biogram Marii Konopnickiej jest absolutnie nietrafiony, kończy się na jej dzieciństwie. W pozostałych przypadkach jest dużo, dużo lepiej, ale w prawie każdym przeszkadza nadmiar informacji zbędnych.

Dobre strony:

- Niezmiernie ciekawym jest wątek szlachty i ludu jako dwóch odrębnych narodów oraz twórczości np. Franciszka Karpińskiego w tym kontekście.
- Również bardzo cenny jest aspekt estetyzacji wojny, czego powinniśmy być absolutnie świadomi wykonując pieśni patriotyczne.

OCENA MERYTORYCZNA DZIEŁA ARTYSTYCZNEGO [WYKONANIA KONCERTOWE ORAZ ANALIZA KOMPOZYCJI]

BOGURODZICA

Utwór został zarówno rzetelnie opisany (wraz z kontekstem historycznym), jak i wykonany. Dyrygent utrzymał prozodię tekstu i sposób wykonywania chorału, nie 'klasycyzując' wykonania, co dość często się zdarza. Jednakże zmiana modus z d na cis winna być skomentowana w rozprawie. Nie zmienia to faktu, że chór męski brzmi spójnie i wyrównanie w unisono, co zawsze jest dużym wyzwaniem.

GAUDE MATER POLONIA

Pieśń wykonana jest faktycznie 'solemnie', z godną hymnu estymą. Brzmienie chóru ukazuje całe piękno harmonii Teofila Klonowskiego, wprawdzie zupełnie nie średniowiecznej, ale wydobywającej w romantycznej stylistyce nowe brzmienie melodii sprzed wieków. Nieco zabawna jest kwestia repetycji (t. 9-16) – w oryginalnych nutach Klonowskiego jej nie ma, ale zwyczajowo się ją wykonuje – tu zaś w załączonym materiale nutowym ona jest, ale na koncercie wykonana nie została. Absolutnie zaś słuszne jest frazowanie z oddechami po 4, nie pod 2 taktach, uważam, że tak powinno się w ogóle wydawać te nuty. W całości wykonanie jest bardzo dobre.

ZDROWAŚ KRÓLEWNO WYBORNA

Opis pieśni jest szczegółowy i ciekawy, niestety w wykonaniu nastąpiło załamanie intonacyjne w taktach 11-12 zwrotki I i właściwie od taktu 13 mamy tonację es zamiast e, która jednakże utrzymuje się do końca zwrotki III. Być może tonacja bemolowa, która zwykle lepiej brzmi przy *a cappella*, mogła być wprowadzona od początku. Niestety ukryło to warstwę emocjonalną tej kompozycji.

MOJA PIOSNKA

Analiza pieśni Józefa Świdra jest dogłębna i zwracająca uwagę na detale, jakoż i wykonanie. Dyrygent świetnie operuje tu dynamiką, frazą i rubato. Intonacja jest utrzymana, a zespół podąża 'za ręką'. Zwracają uwagę przepiękne decrescenda, nie zaniżające ani intonacji, ani jakości dźwięku (np. takty 38-40), do tego potężny ładunek emocjonalny czytelnie przekazanego norwidowskiego tekstu. Moim zdaniem jest to wzorcowe wykonanie tego utworu.

PIEŚŃ XXV - Księgi wtóre [CZEGO CHCESZ OD NAS PANIE]

Zastanawiające jest umieszczenie tej kompozycji w rozdziale o utworach *a cappella*. Fakt, że Józef Świder dał tu dwie możliwości wykonawcze – z harfą i bez – w mojej opinii nie zmienia tego, że skoro wybrano wersję wokalnie-instrumentalną, to kompozycja powinna znaleźć się w kolejnym rozdziale. Zwłaszcza, że harfa potraktowana tu jest solistycznie – introdukcja instrumentalna trwa ponad 2 minuty. Harfistka przepięknie poprowadziła tę partię, zarówno w części solowej, jak i w akompaniamencie. Dyrygent świetnie wyważył proporcje między chórem a instrumentem, integrując te dwa niezależne byty i plastycznie prowadząc kolejne frazy.

PIEŚŃ XXV - Księgi wtóre [BĄDŹ NA WIEKI POCHWALON]

Ciekawym zabiegiem było dodanie swoistej cody z ostatniej części Pieśni Jana Kochanowskiego, którego to Józef Świder nie wykorzystał w swojej kompozycji. Mam tu zastrzeżenia do prozodii (akcentowanie na ostatnią sylabę słów ‘pochwalon’ czy ‘dobroć’), ale są to zastrzeżenia do kompozytora, nie do wykonawcy – aczkolwiek powinno to być skomentowane w rozprawie.

ROTA

W *Rocie* nastąpiło jeszcze jedno załamanie intonacyjne, od taktu 9 zwrotki I właściwie mamy już tonację fis-moll, która utrzymuje się do końca. W mojej opinii tonacja przy utworach *a cappella* nie jest czymś nienaruszalnym (oczywiście mówię o małych odchyleniach, maksimum sekundowych) – czasem zespołowi naprawdę lepiej brzmi inna tonacja niż ta przewidziana przez kompozytora. Potwierdza to ten koncert – w dwóch przypadkach, tonacja zmieniona w trakcie części I została utrzymana do końca kompozycji.

BIAŁE RÓŻE

Zgadzam się ze zmianą tonacji z d-moll na es-moll, wyszło to moim zdaniem na korzyść prezentacji, jednakże zmiana ta winna być wzmiankowana w dysertacji.

Dyrygent zaznaczył zmianę charakteru wykonania z powodu akustyki miejsca, co jest absolutnie uzasadnione, jednakże brakowało w tym wykonaniu różnic dynamiki i charakteru dźwięku podążającym za treścią kolejnych części.

PIEŚNI WIELKOPOLSKIE

[GDY SZEDŁEM RAZ OD WARTY / MARSYLIANKA WIELKOPOLSKA]

Z entuzjazmem przyjąłam pojawienie się pieśni z Powstania Wielkopolskiego. Uczenie przywiązania nie tylko do kraju, ale i do regionu, jest dziś bardzo cenne i potrzebne.

Opracowanie tych pieśni na 3-głosowy chór mieszany z pewnością pomoże upowszechnić je w chórach szkolnych, gdzie zwykle brakuje głosów męskich.

W wykonaniu pierwszej pieśni brakuje mi dynamicznie partii altu, który jakoś ginie między sopranem i barytonem, jest zauważalne też niedociągnięcie intonacyjne na koniec. Jednak w obu utworach marszowy i porywający charakter tych pieśni został oddany.

Doktorant, działający w Wielkopolsce, przyczynia się tym samym do pogłębiania świadomości regionalnej młodzieży i dorosłych. Obie te aranżacje miały na koncercie swoje prawykonania.

PIEŚNI POLSKIE

[Tam na błoniu błyszczą kwiecie / Jak to na wojence ładnie / Leci liście z drzewa / Hej, strzelcy wraz / Ułani, ułani, malowane dzieci / O mój rozmarynie / I zabujały siwe labędzie / Gdzież to jedziesz, Jasiu? / Marsz Pierwszej Brygady]

Cykl *Pieśni polskich* jest de facto suitą i trochę szkoda, że nie został tak wykonany, zapewniło by to spójność formy. Jednakże było to bardzo dobre wykonanie, dyrygent panował nad złożonym i zmieniającym się w poszczególnych częściach składem wykonawczym. Dobre tempa, dobre prowadzenie frazy, dobre proporcje, zróżnicowanie charakteru.

Jedynie zastrzeżenie budziły fermaty w pieśni *Ułani ułani* nie współgrające moim zdaniem z tekstem ani charakterem tej pieśni. Jedyny w tej suicie utwór *a cappella* (*O mój rozmarynie*) został poprowadzony bardzo precyzyjnie, jak i kolejne części wraz z podniosłym finałem. Również konstruktywna, co wykonanie, jest analiza tej suity.

PIEŚŃ KONFEREDATÓW BARSKICH

Bardzo ciekawa aranżacja – było to prawykonanie – została niemniej ciekawie poprowadzona przez dyrygenta, ciągle crescendo i rozwijanie progresyjne akordów chóralnych w kolejnych przewrotach zostało bardzo dobrze wyeksponowane na tle zagęszczającej się instrumentacji orkiestry.

BÓG SIĘ RODZI

W tej interpretacji został wyraziście utrzymany charakter poloneza, co często jest problemem w dużych składach. Dyrygent bardzo dobrze opanował zarówno agogikę, jak i kolędowy wymiar kompozycji.

POLSKI HYMN NARODOWY

Mazurek Dąbrowskiego został wykonany z godnością hymnu narodowego.

OCENA STRONY FORMALNEJ ROZPRAWY

DYSERTACJA

Rozprawa napisana jest rzetelnie, układ pracy jest poprawny, styl – generalnie – również. Mankamentów jest niewiele, nieco błędów interpunkcyjnych (s. 7, 9, 11, 19, 33, 70, 75, 81, 81, 83, 88, 89, 99, 109, 112), czcionka dziwnie przesuwająca literę ‘i’, nieco błędów literowych (s. 2, 8, 10, 10, 12, 13, 17, 18, 24, 42, 69, 82, 94, 139), z czego dwa muszą niestety wymienić, jako że pojawiły się kilkukrotnie i dotyczą merytoryki – ‘*a capella*’ i ‘*Ewa Obińska*’.

Styl jest generalnie bardzo klarowny, wyjątek stanowi strona 21, której większość stanowią dwa (!) zdania, z czego jedno ma ponad 60, a drugie ponad 70 słów.

Dość obszerna bibliografia i przypisy skonstruowane są poprawnie, pojedyncze uchybienia stanowią: brak przypisu na stronie 40 i pomyłkowe umieszczenie trzech nazwisk pod literami imion w bibliografii na stronie 139.

NUTY

Załączone partytury są przejrzyste i dobre graficznie, jedynymi mankamentami są:

- brak spisu treści i niekompletne dane o autorach;
- w *Pieśni XXV* w partyturze brakuje partii sopranu w taktach 95-99;
- w niektórych pieśniach (m.in. w *Rocie*) nie jest wpisany pełny tekst.

Wielkim plusem jest fakt, że partytury zostały załączone w osobnej książce, co bardzo ułatwia analizę, gdy jednocześnie z czytaniem dysertacji możemy śledzić nuty.

PŁYTA

W opisie nie są jednoznaczne nazwiska pod tytułami utworów – raz są to kompozytorzy, raz aranżerzy. Niespotykane są też kropki po tytułach utworów. Natomiast strona graficzna okładki jest piękna i bardzo czytelna, podobnie jak grafika na nagraniu DVD.

Reasumując – był to bardzo dobry koncert, rzetelnie wykonany i równie rzetelnie opisany w rozprawie. I chociaż jest to bardziej kompendium, niż odkrywczość, to pewne aspekty rozdziału II stawiają znaną tematykę w całkiem nowym świetle. Z pewnością warto kontynuować badania w tym kierunku. Analiza utworów jest nieco ‘techniczna’ i szkoda, że nie zajęto się trochę głębiej związkiem tekstu z muzyką. Nie zmienia to faktu, że wykonanie tak potężnego programu z chórzystami nie będącymi zawodowcami, spięcie razem tak wielkiego zespołu wykonawczego to naprawdę wyzwanie. Dyrygent i autor rozprawy wykonał wielką pracę i wywiązał się z tego zadania bardzo dobrze.

KONKLUZJA

Ja, niżej podpisana, Monika Zytke stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska TOMASZA KOTWICY spełnia warunki określone w art. 13.1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65 poz. 595 z późn. zmianami) i wnioskuję do Rady Dziedziny Sztuki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy o dopuszczenie TOMASZA KOTWICY do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Monika Zytke
